

El passat en l'obra de Fages de Climent

Joan Ferrerós

L'escriptor Fages de Climent és reconegut —tot i que no pas per tothom— com a poeta líric, èpic i epigramista. Però també tocà les altres tecles de la literatura: escriví biografia, farsa, tragèdia..., i dedicà molta atenció al passat en tot el conjunt de la seva obra, en la qual són referents constants la mitologia, la història i la llegenda llegades pels papers i la veu popular, referides al seu país, Catalunya, sobretot a l'Empordà, i també a l'espai mediterrani. Hi ha tres moments del passat als quals el poeta dedicà especial atenció:

— El món antic grecoromà, especialment la mitologia d'aquelles civilitzacions, present sobretot al cant èpic *Somni de Cap de Creus* (inèdit), però també amb menys intensitat a la resta d'obra poètica.

— El medievalisme català, de l'època comtal fins al Compromís de Casp, a vegades molt relacionat amb els mites populars de la cançó tradicional. És el moment històric més reiterat en quasi tots els llibres del poeta.

— El segle XIX, paisatge necessari a *Climent* (Barcelona, 1932), mena de biografia lliure de dos avantpassats vuitcentistes de Fages, i també a l'obra en castellà escrita conjuntament amb Alfons Masseras; *Fortuny, la mitad de una vida* (Madrid 1934), una altra biografia, aquest cop del pintor Marià Fortuny.

Repassem aquests referents a les obres del poeta, seguint la cronologia de la seva publicació. De les obres inèdites, en deixarem per al final dues d'importants i ben característiques —i que coneixem!—: el *Somni de Cap de Creus* i bona part dels *Epigrames*.

La primera poesia

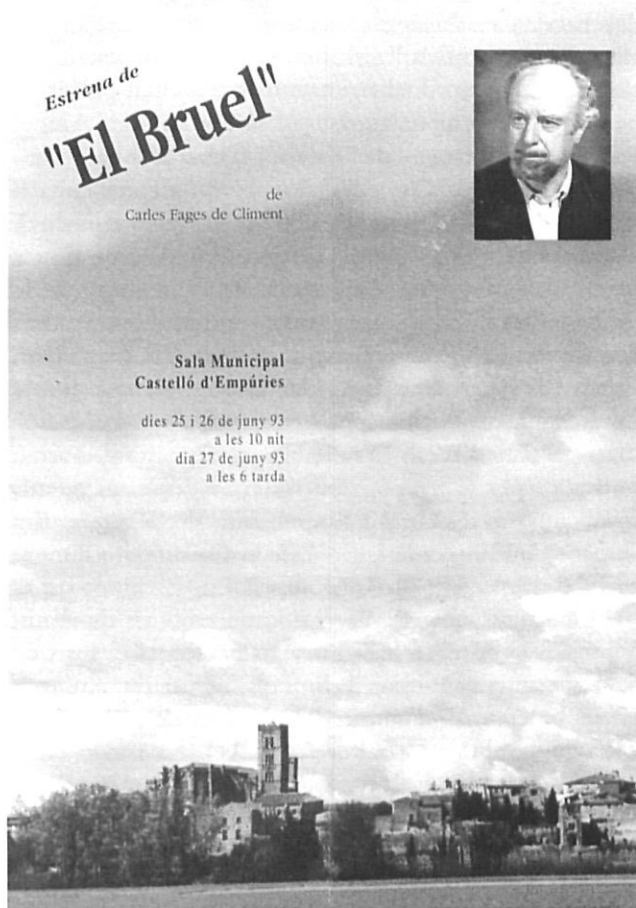
A *Les bruixes de Llers* (Barcelona, 1924), l'element històric es fa present des de la mateixa dedicatòria del poema: «A la memòria de l'alt infant en Pere d'Aragó endreço aquest primer poema en vassallatge a la seva reconeguda senyoria en la gaia ciència de trobar...»; a l'*Exordi*, composició llarga i en estramps, Fages informa el lector de la gènesi de les bruixes, de Llers i d'altres llocs menors, per a la qual cosa no es mou de l'edat mitjana, del temps en què «Guillem el Foll, l'hereu de Tallaferro de Besalú, cerca Gentil debades» i en què el comte Magaulí —recordat a partir de l'estàtua jacent que el representa sobre la tomba on l'enterraren, a la Seu castellonina— fou «reu de les enveges reials». Encara tornem a admirar Pere el Gran i els almogàvers que seguiren la petja d'Hanníbal pel coll de Panissars. Ja en composicions de cos de l'obra, a *Contalla de les bruixes de Llers*, apareix el Sant Ofici, una inquisició que, actuant contra les bruixes, «no pogué amb turments hòrrids encalmar llur desfici». Aquestes i llurs col·legues de Palau-saverdera ballen una particular *Sardana de bruixes*: «Bruixots i bruixes en folles rengleres / volten la vara de Roland», naturalment en referència a la maça que, llançada per l'heroi des de l'altra banda del Pirineu, s'anà a clavar al bell mig de la plaça de Maçanet de Cabrenys. A l'*Elegia-Epilleg* final, Llers, poble «de la ruta d'Hanníbal al caire», veu la derrota del rei «nascut de França», el qual, segons Bernat Desclot, fou batut allà mateix per catorze batalles. I acaba amb un cristià final per als empordanesos (que «temptàreu la quimera / sagrada o desfèrmàveu les forces de l'avèrn / amb vostra malvestat...»); el càstig de la fil·loxera enviat per «Aquell», i amb una mena d'exorcisme a base de ciris que cremen i sermons, els quals haurien empès, a la verdagueriana manera i per a estupefacció de l'autor de *L'Atlàntida*, les bruixes cap al Canigó, d'on mossèn Cinto les havia expulsat. Destaca del conjunt de

l'obra la persistència del paisatge altempordanès, sobre el qual serpentejegen els versos: la imponent orografia del Canigó, Tretzevents i el pas històric de Panissars; els castells de Quermançó i Molins, i la monumentalitat i senyoria de pobles proveïts de castell, temple, convent o monestir: Llers, Castelló, Lledó, Sant Pere de Rodes... Assenyalen la incorporació als versos de la veu tradicional amb les rondalles de les tretze bruixes que naixen cada principi d'un nou segle, la bella Pubilla de Lledó, la pastora i el soldat, el carboner, la llepafils dama de Quermançó, la valenta comtessa de Molins..., i, pouat del llegendari, l'esmentat cavaller Roland, el comte Arnau, Parsifal —que busca el Grial a Sant Pere de Rodes—, Odiseus navegant per cala Culip, Griselda i Nausica. Potser aquestes dues dames, immortalitzades pels versos de Verdaguer i d'Homer, representen la síntesi i cresta de l'onada llegendària a *Les bruixes de Llers* i en altres obres de Fages.

Hi ha llibres en els quals els referents històrics o llegendaris són menors: A *Tamaris i roses* (Barcelona, 1925) dedica una composició a Griselda i a Mireia, «la bruna i la blonda, el lli i el forment», i recorda la glòria dels rodís a Roses.

Dos llibres en prosa historiogràfica

Seguint l'ordre de publicació, *Climent*, biografia novel·lada de dos avantpassats vuitcentistes de Fages, transcorre en la seva totalitat al segle XIX: el 1806 nasqué el primer, Enric Climent i Casadevall, i el 1878 morí el segon, Enric Climent i Vidal, dos cacics castellanins que intervingueren activament en la política espanyola «pel bé de la pàtria». El primer, «tot i haver-se vist sol·licitat i afalagat, al volt de la vintena, pels carlins —obra en l'arxiu una expressiva exhortació de Cabrera datada el 1832—, es donà amb tota l'ànima a la ideologia progressista liberal i matava les estones del seu lleure estudiant projectes de constitucions...». Fou diputat de la Diputació de Girona i presidí una comissió d'irregularitats financeres, però decidí dimitir perquè «la política era per ell un joc de lleialtat»; també va ser batlle de Castelló amb el govern liberal. El 1845 s'hagué d'exiliar com —recorda Fages— un altre Climent, abat de Besalú, que el 1643 hagué de fugir per no haver jurat lleialtat al rei. El seu fill, ja implicat en política, també havia escapat a França, on es relacionà amb Sunyer i Capdevila, Abdó Terrades i Roger de Maçanet, notoris liberals altempordanesos. Tornaren tots dos, i el 22 d'agost de 1848 el pare fou pres a la Ciutadella: la repressió de Narváez l'acusà de participar en la conspiració de

Programa de l'estrena de l'obra *El Bruel* a Castelló d'Empúries, l'any 1993.

Sant Miquel del Fai. Fou jutjat i condemnat a mort, amb la pena commutada per set anys i un dia al penal de Ceuta; passaren per Cadis i ocupà la cel·la de González Bravo; al cap d'un any fou indultat i tornà a Barcelona. Fages destaca la «fidelitat del vell diputat liberal als seus principis... que infongué al seu fill, l'esperit de protesta contra l'arbitrarietat dominant, l'antifanatismes monàrquic i religiós; la idea de convivència, la llibertat ben entesa, inherent a l'ordre i a la propietat, tots els postulats que formaven el programa del partit progressista». Al seu sepulcre, a l'orla de l'escut d'armes, hi figura la llegenda «Accipe vota Clemens».

El fill, Enric Climent i Vidal, de jove milità amb els milicians del seu pare i fou nomenat comandant en els enfrontaments dels liberals contra els carlins a Vila-sacra. Molt actiu des del moviment revolucionari de 1854, fou elegit diputat a les Corts de Madrid, però, desenganyat

dels *pasteleos* madrilenys i anhelant un dictador regeneracionista, abandonà la legislatura. En la seva inexperiència s'emboicà en un duel —per raons de fidelitat política—, però fou eficaçment ajudat pel també diputat Anicet Pagès, i per Maranges, de l'Escala, i la cosa acabà a la catalana: de matinada Climent fou embarcat a corre-cuita al tren de Barcelona. Addicte al duc de la Victòria i acusat d'anar contra O'Donnell, s'hagué d'exiliar de nou a Montpeller. En tornar es va veure atrapat en un intent de fer avenir els «progressistes d'ordre» amb els conservadors de Narváez: a l'Empordà, en la revolta, els seus —Joan Tutau i Francesc Sunyer Capdevila, figuerencs i futurs ministres, i sobretot Roger de Maçanet— se li descontrolaren pel flanc liberal; el veritable protagonista de l'acció és descrit per Fages com un «guerrer popular, valent, arrauxat, generós, ànima liberal, carn de llegenda. Era l'esperit de l'Empordà enfront de la Garrotxa». Climent hagué de tornar a l'exili de Montpeller.

En aquests episodis, Fages il·lustra sobre els capellans, hereus, aventurers i facinerosos arplegats entorn de Savalls; contrasta Ramon Felip i els trabucaires, amb «els obrers i menestrals d'entorn d'Abdó Terrades, adoctrinats per l'ateisme burgès i pintoresc de Rubaudonadeu i Sunyer i Capdevila». I els liberals, com els seus parents, els ubica enmig dels anteriors: «Mesurades proporcions i equidistants coincidències [...] precis com el centre d'un cercle [...] Veritable posició d'eclecticisme elegant [...]». Dedica un capítol central del llibre, amb «l'homenatge d'una simpatia covada dins la sang», a Roger de Maçanet, que havia estat ric però s'empobrí per la causa liberal combatent contra els carlins i contra els federals de Terrades. Tornat de França, Climent va fer de cacic; es cartejà amb el millor del liberalisme espanyol, polítics i literats, entre els quals Pascual Madoz, que l'ajudava quan, en l'ofici de cacic paternal, demanava alguna cosa al govern, com ara que arribés el correu diari a la Selva o a Cadaqués. Madoz visità Climent a Castelló, i ho aprofità per presentar-se pel llegendari districte de Vilademuls, controlat per Climent —el règim espanyol conegut com a Restauració, per tal de poder fabricar els diputats que convenien en cada moment i practicar els fraus electorals necessaris, instaurà uns districtes tan pintorescos com el de Vilademuls, que comprenia en gran part l'Alt Empordà i serpentejava per la comarca per evitar Roses i Figueres—. El 1868 Sagasta el proclamà governador civil, i Climent es proclamà partidari de Prim —el qual també hauria estat a casa seva— i d'un rei. Morts Prim i Madoz, va ser nomenat senador i, més que vell, atrotinat, tornà a Madrid. Allà fou distingit com a

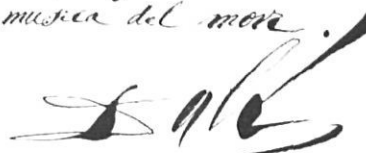
Cavaller i rebé la Creu d'Isabel la Catòlica; havia de ser eternament envejat al seu poble per Contreras, carca i etern rival. Però no escatimava favors particulars als carlins, la qual cosa li va permetre salvar, en contrapartida, la casa en un violent xoc armat a Castelló. Durant la Primera República s'exilià de nou. Restaurada la monarquia protagonitzà un període de tupinades electorals en l'esmentat districte de Vilademuls; es féu amant de Mercedes, la dona d'un diputat, i morí el 1878. El seu fill, notari, i la filla de Contreras, el seu enemic polític, es van casar. Fages conclou: «No conegué el catalanisme polític, però ho fou avant la lettre»; fou proteccionista i defensor de la comarca.

Fortuny, la mitat de una vida l'escribí en col·laboració d'Alfons Maseras. A la biografia d'aquest pintor, que morí jove, els autors recorren el seu Reus natal i la Barcelona provincial i menestral on s'instal·là precàriament el jove artista orfe amb el seu avi, que creia en les seves aptituds; tracten el còlera de 1854, són comentats els treballs de Pau

Carles Fages de Climent i Salvador Dalí, amb Salvador Vilarrasa.

Jo soc divinsament totat de l'ala
nou Prometeu de Tort-Higat desde ore
jaig d'Boig d'Ordis, cada dia es Cala
i per go moc la musca del more.

general de la Itàlia de l'època, i sobre la Guerra d'Àfrica i el paper que hi feren els catalans. Se'ns mostren notòriament *primistes* en relació amb el general de Reus.

Teatre i més poesia

A *El jutge està malalt* (Barcelona 1935), farsa sobre els amors d'un estudiant amb la jove muller d'un jutge vell, malalt i ridícul, el poeta només apunta que l'acció passa al Montpeller vuitcentista. *El bruel* (Barcelona, 1928), tragèdia, es basa en la llegenda de l'enfonsament en les arenes movedisses que circumdaven el Castelló medieval —quan els aiguamolls abastaven tota la plana fins a l'Aigueta de Figueres— d'un carro carregat de gra i dels bous que l'estiraven tot fugint amb el seu amo de la confiscació ordenada pel comte: els animals bruelaren de forma espavoridora i hom els seguí sentint, en determinades circumstàncies, fins segles després; a banda hi ha la referència històrica del comte Ponç Hug i del pont vell que hi féu alçar, el de les set arcades, que avui encara es pot veure i que Fages esmenta en altres moments de la seva obra.

Sonets a Maria Clara (Barcelona, 1938) presenta una única referència a Kayram —a la traducció castellana Valentí Moragas el fa Omar-Kayram—, potser el soldà del Marroc o el rei dels gentils que al poeta li agradaria ser —com diu al mateix sonet, *Homenatge*— per poder festejar convenientment la seva enamorada. I encara hi ha menys referents a *Poema dels tres reis* (Barcelona, 1951), on tot queda en joc literari entorn dels populars personatges.

El sabater d'Ordis, heroi i mite

A la *Balada del sabater d'Ordis* (Barcelona, 1954), en què el pegot empordanès Anton Esgleas és transformat en heroi i elevat a mite, resseguim les aventures del protagonista pels camins, pobles i viles de la comarca al llarg de les tres parts de l'obra: camins, passió i mort del sabater. Al principi de l'obra, perdut el seny, Esgleas surt a córrer món per la comarca. Fages ho diu així: «I el seu districte fou Vilademuls / allargassat estoig de meravella». És la primera referència al segle XIX; la segona és sobre Figueres:

«Jove pubilla dels secrets d'Empúries,
ciutat oberta sense mur ni pany!
L'urbs celebra com un torsimany
del ritme nou que esmola les centúries.»

Epíleg, manuscrit i dibuixat per Dalí,
de la *Balada del sabater d'Ordis*.

Milà i el coneixement històric de Catalunya a través del romanticisme arqueològic; també els del seu germà Manuel sobre el folklore, les dificultats de la llengua en la Renaixença que tot just es desvetllava i els Jocs Florals que foren restaurats al cap de poc; els germans Milà escrivien encara en castellà, però Pau ja va fer en català la dedicatòria d'un llibre a Fortuny. Sabem del sentiment de Fortuny, que vivia ofegat per la mediocritat circumdant, fins que el 1857 guanyà una pensió de la Junta de Comerç per estudiar a la Itàlia del seu somni. En la frenètica vida del pintor, assistim a la Guerra de l'Àfrica amb una Catalunya molt voluntariosa que facilità reclutes i voluntaris al general Prim, tingut per un heroi. Prim i el pintor es van trobar a l'Àfrica i es tractaren com a compatricis. Després, París, Madrid, el Prado, del qual era director Madrazo, i l'enamorament —i posterior boda— de Fortuny i Cecília, la filla petita de Madrazo. I una Barcelona apagada encara pictòricament en la qual l'artista no veia l'escola que somiaven els renaixentistes. Tornem a la França de Napoleó III, amb un Fortuny triomfant. Baixem a Granada, en els convents de la qual el pintor trobà coses del temps de Felip II. Mort Prim i passada la Revolució de Setembre, seguim els seus viatges al Marroc, a París, Granada, Londres i Roma, on el pintor tenia la residència des de feia temps. Fages i Maseras reflexionen sobre la Renaixença des de tots els caires, sobretot l'artístic; sobre la política del papa Pius IX i en

Unes pinzellades medievals en la caracterització del país, i potser per relacionar l'oradura del Sabater amb la follia de Guillem de Besalú: quan Anton Esgleas encara no ha sortit d'Ordis,

«Guillem, hereu del comte Tallaferro
de Besalú —dit, per mal nom, el Foll—
passa a cavall, i, el seu ferrat trontoll,
l'enze s'ajup sota el cadell o el nyerro.
El Sabater cosia sola i punta.

(Guillem el Foll, parent del comte Arnau,
genet del vent, espolsa el gris palau)...»

Passant per Castelló, ja vell, el Sabater, com Quixot,
recupera el seny abans de morir:

«Ha vist al vas marmori de Magaulí
armat —jacent rera l'altar major
de la morada Seu de Castelló—
com l'animeta ix per la boca, i plau-li
d'imaginar que paga l'únic deute.
(Llevat de Déu, no és sap deutor a ningú.)
Del Comte foll Guillem de Besalú
no serà més vassall ni enfiteuta.»

Amb aquesta darrera al comte orat, a *Balada...* s'acaben les referències medievals. Vegem ara les antigues:

«Guillem el Foll li té l'ànima presa,
però ha trobat el Tel del Calabruix
que és una flor per esvaïr l'embriux...»,
la qual flor

«Mou els estams con una voliana:
només té vida a la muntanya d'or,
on Afrodita afua el ram de llor.
Bufa, en florir, set jorns la Tramuntana.»

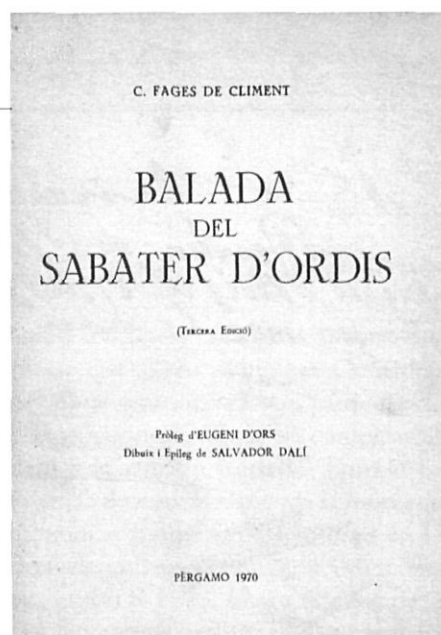
El poeta fa referència a la muntanya de Rodes, el lloc on s'hauria erigit el temple dedicat a Afrodita, en el punt on ara hi ha el preromànic de Sant Pere. El Sabater beu, i Fages ens el descriu així:

«Oh sacerdot, Dionís ingenu
cap-coronat de pàmpols i espigalls.
Pel got de més no feia escarafalls,
empordanès altiu, bevedor estrenu.»

Quan un matí, després d'haver dormit prop d'una riera, es lleva,

«Fa de l'Algama cambra d'higiene
i el bassiol de seda és un mirall
per escarpir el mostatxo en espigall
quan, pels meandres, prengui el bany Selene.»

La imaginació del Sabater, en les reflexions que fa prop de la mort —prodigiosament descrita pel poeta—, li fa dir, entre moltes altres consideracions:

«Issis, Istar, la filla de l'Escuma
—braços trencats en temples de granit—
fan, amb tres illes, d'ara a l'Estartit.
¿Fou atri Alfàr, potser, de Mart o Numa?»

I, sentint la mort i envejant el vol d'un tudó que
passa, el Sabater diu a l'au:

«—Druïda, arúspex, bisbe, mufti o bonze,
lama, faquir, braman, pope o rabí,
faràs, ocell, de sacerdot per mi.
Doni'm guiatge el teu plomall de bronze!»

Una tragèdia més, i un volum amb dos reculls de sonets

A l'altra tragèdia de Fages, *La dama d'Aragó* (Barcelona, 1955), els afers del passat tornen a ser prou presents. El poeta l'edità amb una intitulada «Autocrítica» que li fa de pròleg, en la qual explica en què s'ha basat des del punt de vista històric. La cançó popular diu que Anna Maria, la dama, «duia a la sabata els lliris de França i les barres d'Aragó»; Fages suposa aquesta jove filla natural del rei Jaume II. D'altra banda, el primogènit del rei i mig germà de la dama —eren fills de mares distintes—, també dit Jaume, refusa públicament i ostentosa dues obligacions que tenia com a futur rei: rebutja la corona i es desdiiu de casar-se amb Leonor, filla del rei de Castella, el mateix dia del casament a l'església de Gandesa. Aquest Jaume, anomenat «el Forassenyat», ingressa a l'orde de Montesa i, després de viure en pecat a València, és reclòs a la torre de l'homenatge de Santes Creus per fra Arnau Soler, prior de Montesa i el seu custodi. A l'obra, a més, hi apareixen altres personatges històrics: els germans Elisenda i Ot de Montcada; Hug de Malla; Pere, criatura filla d'Alfons el Benigne i de la dita Leonor de Castella, futur rei Cerimoniós o del Punyale

—d'aquest assumpte se'n parla—; també hi són esmentats la batalla de Muret, Roger de Llúria, Pere el Gran i la seva gran afició trobadoresca, les revoltes dels nobles de la Unió, Frederic de Sicília i Ramon Muntaner.

Considerem ara *Sonets, primer llibre* (Olot, 1979). A *Ifigènia* el poeta projecta una sèrie d'exhortacions referides a Empúries, la dels «murs federals», al museu de la qual es conserva el mosaic conegut per *Sacrifici d'Ifigènia*. «Els mosaics ens delatin sacrificis lascius», diu, mentre «per corona d'Esclepion frisi un vol de pardals». El pou de Cató ve acompanyat per la següent llegenda: «Cercius, cum loquere, buccam obstinet (Frase atribuïda a Cató per A. Gelius)»; en aquest sonet, Marc Porci Cató, vencedor d'una revolta local, reposa vora el pou d'Empúries acompanyat pels triumvirs; bufa el vent i el romà exclama «[...] —Sense / la tramuntana, fora bella Empúries / —diu— aquest buf que ni el Senat pot vèncer». Plaça del rei és pura ambientació medieval: Pere el Cerimoniós, l'arxiu de la Corona, la capella de Santa Àgata, el Tinell, Sibila de Fortià —muller del monarca—, el record de la Barquino romana: el temple de Júpiter de mont Tàber, Favència Pia, i una referència a l'acabament de la nissaga reial catalana. L'edat mitjana segueix a *Sonets, segon llibre* (Olot, 1979), amb *La gesta d'Anfós el Benigne*: «Desfés l'escuma dels camins d'Ulisses, / Príncep Benigne, mà a l'arjau...». El *Sonet autobiogràfic*, darrer amb referències històriques, ens fa saber que el poeta fou alletat per una dida de Llers i confirmat pel bisbe Torras i Bages.

Una conferència d'èxit

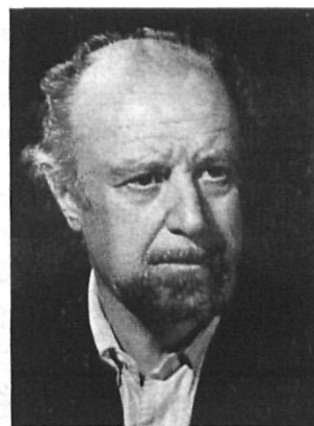
Vilasacra, capital del món és la transcripció d'una conferència pronunciada al Casino Menestral de Figueres el 1956, i inclou un pròleg d'Alexandre Deulofeu, farmacèutic, violinista i sobretot autor de la teoria de la matemàtica de la història. Fages parteix d'un *sinòfs*: si Pere I el Catòlic no hagués perdut la batalla de Muret, i Occitània hagués consolidat un Estat comú amb Catalunya. Això hauria estat possible bàsicament a partir de dos supòsits: que el cavaller Dalmau de Creixell hagués pogut auxiliar el rei en lloc de fer-se matar a la batalla d'Úbeda, coneguda com «las Navas de Tolosa», i que Pere I no hagués minvat les energies jaient amb alguna senyora la nit abans del xoc armat. A partir d'aquests *sinòfs*, Fages considera els càtars, els francesos, les relacions de forces polítiques de l'Europa del moment, i demostra que la centralitat catalanooccitana s'hauria produït a Vila-sacra: arrecerada de la tramuntana,

situada eclècticament entre el Castelló feudal i la Figueres reial, adequada com a contrapès de Sant Pere de Rodes i del comte d'Empúries... El desplegament de l'estructura administrativa hauria tingut infinites conseqüències: Vilajuïga, seu internacional de jueus i usurers; Empòrion, far mundial del teatre i la filosofia; Castelló, cúria judicial; Vilacolum hauria celebrat Colom com a fill predilecte; a Peralada s'hauria fet traduir la Bíblia a 77 idiomes presidits pel català, el llatí i el grec... En fi, en l'enginyós desvari històric un núvol de figuerencs i empordanesos, contemporanis del poeta en el moment de la conferència, haurien ocupat les més altes instàncies polítiques, judicials, culturals i econòmiques nacionals i europees.

Dues obres inèdites

El *Somni de Cap de Creus*, la més ambiciosa obra de Fages de Climent, finalment veurà la llum de la impremta aquest 2002 —any capicua del centenari del naixement del poeta—, editada per Jordi Pla, estudiós d'aquest cant èpic i, per ara, el més gran coneixedor de l'obra de l'escriptor. El

Carles Fages de Climent

CLIMENT

Somni... inclou nombroses referències històriques antigues i sobretot medievals, així com de la mitologia greco-romana i cristiana, i del llegendari popular català, particularment empordanès, antic i modern. Fages provoca una gran barreja històrica i temporal en l'escenari mineral d'un cap de Creus grandiosos gràcies al doll d'alexandrins i tota altra mena de versos; els déus vells s'hi jubilen i els accidents orogràfics en prenen els noms: Paní (Pan), Culip (Calipso), cap de n'Orfeu, Portvendres (Venus), Portlligat (Prometeu)... I són substituïts pels del nou mobiliari mític cristià: d'arcàngels fins a sants d'antiga factura, frares i abats, com el seu parent fra Jeroni Climent. Al començament el poeta invoca Clio perquè l'inspiri, i, com que parlar del catàleg historicollegendari seria àrdua tasca, ens limitarem a una mostra: destaquem l'emperador Pompeu; el bàrbar Alaric, que féu tremolar Itàlia, la qual cosa aconsellà de portar la testa de Sant Pere a Rodes; Carlemany, Roland i l'espasa Durendal; el comte Hug i Tallaferro i el seu fill Guillem el Foll; Jaume I, Anfós el Benigne i les conquestes, com la de Sardenya, amb referències a la llengua i a l'Alguer; els nyerros i els cadells; Geroni Camps, cavaller que volia tornar el Rosselló a Catalunya; la Bíblia miniada de Sant Pere de Rodes... fins als bussos grecs, pescadors del corall de Cadaqués a principi del segle XIX. Més propers a la llegenda, Gentil, Griselda i les fades; el cor de Guillem de Cabestany que es cruspí la comtessa del Rosselló; el món ombrívol dels contrabandistes; Joan de Serrallonga, la seva amant Joana; el pastor i la sirena empordanesos...

Els *Epigrames* també seran publicats aquest mateix any 2002 del centenari. Per ara, només ha estat impresa la col·lecció *Cent consells d'amor*. No són pas freqüents les referències historicomitològiques en la poesia més popular de Fages, però tanbé n'hi ha. Parlant d'ell mateix, canta:

«Salut, casa de Climent!

Nissaga d'abats i bisbes,
governadors, gent de lleis,
poetes i llatinistes.»

«En Fages, nét d'un cacic
i renét, per Caramany,
d'un fill bord de Carlemany...»

Sentint-se d'alguna manera hereu dels camins polítics empordanesos, fa:

«Petit Portal
suquer de l'alt poeta
d'aquesta terra nostra,
federal.»

Considerant la seva obra:

«Baldament or, com de Safo, els
versos meus es tornen cendra...»

«Faig a Apol·lo nous serveis:
damunt dels camells aràbics,
duc versos monosil·làbics
pel "Poema dels Tres Reis".»
I sobre ell mateix com a poeta:
«Un Gaiter, famós com Àusias,
o Lope de Vega, el Fènix...»

«Els professors d'ironia que he tingut
sense moure'm de la Confederació
dels Jaumes, Joans i Peres,
són en Carbona de Figueres
i en Marcial de Calatayud.»

Vegem una referència a la Guerra Civil. El 9 d'agost de 1936, vigília de la festa major, foren assassinats uns castellonins. Per evitar la coincidència, la festa fou traslladada al dia 23; passats uns anys, el rector del moment, mossèn Salvador Pagès Tubert, volgué retornar-la a la diada tradicional, amb gran indignació dels castellonins. Fages escriví al respecte una sèrie d'epigrames, de la qual en transcrivim un:

«El rector de Castelló
és tossut com una cabra,
vol que la festa major
sigui una festa macabra.»

Entre les inevitables referències als clàssics trobem Hanníbal, Samotràcia, Empúries..., a l'estil de les següents:

«L'Empordà té de la Grècia
la divina aristocràcia
que, en l'amorosa facècia,
fins les lletges tenen gràcia.»

«Com un diàleg de pifre i oboè,
fretura incerta d'un màgic impuls
—festeig ingenu de Dafnis i Cloé—
ve de Portvendres pel coll de Banyuls.»

«Salomé dansa per Herodes
i els missatgers unten les rodes...»

«Formosa Gala Plàcidia
muller del rei vissigot.
Roma no ha pas mort del tot
si resta en peu la Falcídia.»

«Oh, Salvador! Encadenat
com Ataulf prop de Gala,
romans fidel a la cala:
Prometeu de Portlligat.»

«D'ençà que Zeus pare, el grec,
furgava els secrets de Leda
les oques han tingut bec...»

Els epigrames contenen sovint expressions en llatí:
«... cercant la *turris aburnea* / la *domus Aurca* trobà», «[...] au,
no facis el cabreny / perquè tu *Marcellus eris*», rèquiem per
*omnia secula, vivere et filosofare, non numerata pecunia, ego te
absolvo, et sum quique...*

També hi apareix l'altra constant en Fages: el món
medieval. En els epigrames es refereix als rabassaires, sant
Jordi, el duc de Medinaceli, Otel·lo, Velázquez... En
transcrivim algun de sencer:

«Des del temps dels albigesos
passant pels Savonaroles
sempre han embaucat pagesos
Sants d'Olot o de Banyoles.»

«Més profit et farà el Kempis
el dia que ja no trempis.»

«La busca i la biga
i el cadell i el nyerro
són monserga antiga:
fem pas el gamberro.»
Fins i tot parodia un clàssic català:

«No hi ha bonica ni lletja
i el temps s'ha escolat debades
si —com rima Bernat Metge—
juguem a les “canviades”.»
I unes mostres de referències més modernes:
«L'ignorant, de gust es païra
de Verlaine i de Voltaire.»

«Ho esquitxa tot de groc
i es pensa que és Van Gogh.»

«[...] té el perfil de don Alfons
i és dinàstic al bell fons.»

«El cant de La Marsellesa
en boca de Charles de Gaulle
és com una bollavessa
engolida pel Rei Sol.»

Acabem aquest aplec de referències sobre el passat en
l'obra de Fages sense haver esmentat la que, sobre el con-
junt de l'obra i l'autor, s'ha fet més famosa: «Fages era un
cagalló feudal» (Josep Pla, volum 38 de l'OC). Es tracta
d'una sentència enginyosa i provinent d'un gran escriptor
—per això n'acabem parlant—, però que només recull un
caire d'un prisma prou més complex. Ho veurem ara que,
amb el centenari, disposarem d'una biografia fiable, espor-
gada de faula i sense parèntesis decisius. Aquesta informa-
ció més equilibrada mostrarà que Fages fou, per exemple,
socialista i fundador del Partit Socialista de Catalunya;
quan fou perseguit va ser antirepublicà i, per la mateixa
inèrcia, fou afí amb el primer franquisme. El Fages que ha
quedat més en la memòria altempordanesa —el Fages
conegut per Pla—, en gran desequilibri amb les etapes ante-
riors, és un home allunyat del règim, tant, com lluny el
mantingué la cultura catalana resistent malgrat escriure en
català, contribuir en activitats culturals i poder presentar
una obra considerable, com a mínim tant com d'altres
escriptors que sí meresqueren consideració; un poeta
desenganyat i amb problemes quotidians molt prosaics, un
esperit anarcoide i catòlic anticlerical, etc., i un fugitiu cap
a somnis a vegades de grandesa que l'aproparen a la per-
cepció planiana: el «cagalló feudal»; liberal, però.

Joan Ferrerós és professor de llengua i literatura catalanes
a l'IES Ramon Muntaner de Figueres.